

YAHYA KEMAL'İN ŞİİRLERİNİN SİMGE KURGUSU VE GÖRÜNTÜ DÜZEYLERİ*

Veysel ŞAHİN¹

Özet

İnsan, yeryüzündeki en soylu varlık olarak durmaksızın değişir, dönüşür ve kendini gerçekleştirmesine yardımcı olan simgesel göndermeli değerler yaratır. Bu simgesel anlamda tasarlanmış yaratımlar, aynı zamanda dünyanın yeniden kurgulanmasıdır. Yahya Kemal de simgesel anlamda Türk şiirine çok yüzlü ve estetik bir bütünlük kazandırmıştır. Geleneksel şiirin değer ve olanaklarını Batılı şiirin modern açımlarıyla birleştiren Yahya Kemal, Türk şiirinin simge ve görüntü düzeyleri açısından tarihsel anlamda çıkarımdır.

Geçmişin estetik, melodik ve anlamsal büyüü ve atılımlarını içinde barındıran Yahya Kemal'in şiir dünyası, aynı zamanda simgelerin dili ve görüntü düzeyleriyle kendi varlık katmanlarını oluşturur. Şairin şiirlerinde dil, coğrafya ve mazinin "kültürel bellek mekânı" dönüşen simge ve görüntüleri, şiirde şeyler dünyası yani fenomenlerin yeniden hatırlanıp keşfedilmesini sağlar. Eşya, nesne ve varlıklara kendi gerçek anlamlarının dışında yeni ve çağrışımsal anlamlar yükleyen Yahya Kemal, simgeler ve onlara yüklediği anlamlarla kendi şiir dünyasını zenginleştirir. Türkçenin anlam evreninde gösteren ve gösterge arsındaki anlam ilişkisini üst bir kurmacayla bize sezdiren şair, simgelerin mitik ve kutsal öyküsünü yeniden kurup okumamızı sağlar. Bu açıdan Türkçenin anlam evreninde kendi ruhunun sonsuz açımlarını simgelerin yoğun ve sıkıştırılmış anlamlarıyla ortaya koyan Yahya Kemal, kendi bilinçaltı, bilinçdışı ve mitik öğelerini şiirlerinde simgelerin örtük anlamlarıyla ortaya koyar.

Yahya Kemal'in şiirlerinin simge kurgusu ve görüntü düzeyleri, şairin varoluşsal değerlerini nesne, eşyaya sinen mitik öyküsünü yeniden kavramamızı sağlar. Nitekim nesne, eşya ruhuna sinen tarih ve gelenek, nesnelere dünyasının keşfedilmesi veya keşfedilmeye zorlanması ile kavramların üst bir dili olan simgenin diliyle ortaya konur. İnsan, simgeler ormanında kaybolmuş bir çocuktur.

Şairin şiirlerindeki simgesel anlatım bireyselden geleneksele, gelenekselden evrensele açılan bir görüntü arz eder. Bu açıdan şairin şiirlerinde simge, dilin dünyasını yeniden tasarlayan bir anlam üreticidir. Şairin şiirlerinde dini simgeler, tabiat unsurlarının simgesel dili, mekânın simgeleşen yüzü, geleneksel- kültürel simgeler olarak kendini gösterir.

Anahtar Kelimeler: Yahya Kemal, şiir, simge, bireysel simge, geleneksel simge, evrensel simge, deniz, İstanbul, bülbül, bahçe.

SYMBOLIC FICTION AND IMAGE LEVELS IN YAHYA KEMAL BEYATLI'S POEMS

Abstract

Human being has been in constant process of changing, transforming and creating symbolic reference values which help the self-realization of the individual. These symbolically designed creations can be seen the re-fictionalization of the world at the same time. Yahya Kemal has added a multi-face and esthetic integrity to Turkish poem. By integrating the traditional poem's values and opportunities with Western poem's modern evolutions, Yahya Kemal approaches poem's symbolic and visual levels in a multidimensional way.

The poetic world of Yahya Kemal both harbors the esthetic, melodic and meaning values and creates the language of the symbols and visual levels according to their own stratification. The language of the poet enables to recover the symbols and images which turns to a cultural memory space. Yahya Kemal enriches the world of poems by attributing new associative meanings and by tackling the symbols with their own historical codes and values. The poet helps to read and re-create the mythic and the holy story of the symbols by giving

* Sempozyum bildirisi olarak "Second International Symposium On Language Education And Teaching - Islet 2. Uluslararası Dil Eğitimi ve Öğretimi Sempozyum – Udes2016 26-27 Mayıs, 2016 Belgrad/ Sırbistan" da sunulmuştur.

¹ Yrd. Doç. Dr., Fırat Üniversitesi, İnsani ve Sosyal Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, vsahin@firat.edu.tr.

the signifier-signified relationship with metafiction. He also puts forward his unconscious, subconscious and mythic elements in the symbol's implicit meaning.

The symbolic fiction and image levels of Yahya Kemal helps to understand the mythic story embedded in the object and the poet's existential values. History embedded in the soul of the subjects could be revealed by exploring the world of objects and the symbols as a metalanguage.

The symbolic narration in the poet's poems can be visualized as an image expanding from individual to traditional, from traditional to the global. In this respect, symbol in Yahya Kemal's poems is a meaning creating tool re-designing the world of language. The symbolic fiction and levels in Yahya Kemal's poems could be portrayed as religious symbols, symbolic language of the elements of the nature, the symbolic face of the space and traditional-cultural symbols.

Key words: *Yahya Kemal, poem, symbol, individual symbol, traditional symbol, global symbol, sea, İstanbul, mockingbird, garden.*

GİRİŞ

Yahya Kemal'in şiirlerinde simgesel dil onun şiir dünyasının anlam ve dil evreninin ortaya konması açısından büyük bir önem taşır. Simgenin ruhaniliğini şiir evreni içinde yeniden kuran şair, bireysel yani kişisel simge dünyasının kendi bilinç, bilinçaltı ve bilinçdışı edimleriyle oluştururken aynı zamanda içinde yaşadığı kültürün geleneksel simgelerini de derin bir anlam evreni oluşturacak şekilde ortaya koyar. Oluşturduğu bu derin anlam ağı gelenekselden evrensele doğru ilerledikçe şairin simge ağı dünyanın mitik anlamda öyküsünü simgenin diliyle çağımızda yeniden anlamlandırır. Yahya Kemal, şiirlerinde içinde yaşadığı anın simgesel dönüşümünü nesne ve varlıkların simgesel kurgusuyla yeniden ortaya koyar.

Simgesel Anlatım ve Simgenin Kavramsal Açılımı

İnsan yaratıcı muhayyilesini nesnenin ya da varlıkların üzerine aktardıkça fenomenlerin birincil anlamları, görevleri ortadan kalkarak yeni anlamlar üretir. Bu süreç özünde yaratıcı ve dönüştürücü bir gücün her şeyi yeniden anlam katmanlarına dönüştürmesiyle alakalıdır. Nitekim insan "simgeleştirme" becerisi açısından diğer varlıklardan ayrılır. Bu ayrım özünde nitel bir ayrımdır ve insanı varoluşsal olarak en özgül varlık yapar.

İnsana varoluşsal farkındalık ve özgünlüğü kazandıran simge, anlatılmak istenen şeyi en kesin, belirli sade ve doğal bir biçimde ifade eden işaretlerdir. Eski Mısır dilindeki "sembolon" sözcüğünün türetilen ve daha sonra birçok dil ve medeniyette kendi dil diyalektine göre ifade bulan simge kavramı, geçmişin deneyim ve mitik bilgisini, öznenin dünyasıyla birleştiren taşıyıcı bir imdir. Türkçede sembol kavramının kullanımı, simge, remiz, alamet, işaret, im ve rumuz olarak kullanılır. Simge kavramının birçok kavramla ifade edilmesi; simge kavramının içinde düşselliği barındırmasından kaynaklanır. Simge kavramının içinde taşıdığı düşsellik, onun farklı farklı adlandırılması ve anlamlandırılmasını da neden olur. Bu açıdan simge doğal bir ilişki aracılığıyla mevcut olmayan veya algılanması imkânsız bir şeyi çağrıştıran somut bir işaretlerdir. Kendi dışında bir nesne ile ilişki ve değerler düzlemini temsil eden simge *"en genel anlamıyla kendisi olmayandır. Yani bir şey'in kendi anlamı dışında daima başka bir değer'i kavram'ı fenomeni tanımlamaya yönelik bir anlam ve/ya anlam dizgeleri doğrultusunda kullanılmasıdır."* (Korkmaz, 2004: 211) Çevremizi kuşatan her şey, kendi tarihsel kimliği birincil anlam ve görevlerinden sıyrılarak simgenin mitik, gizli ve sezdirme gücüyle yeni bir anlam, gösterge ağı kurar. İnsan, doğa, tarih ve köken olgularını kendi gerçekleriyle kavrayamaz, bunun yerine simge olarak kullanılan nesne-işaret, im ve rumuz kullanır. Böylece kendi varlık alanı, kültürel bellek verilerini, evrensel bir farkındalıklar bütününe dönüştürerek üst bir ortak dilde anlatma imkânı bulur. Bu dil aşkın ve içkin alanı mesaja dönüştürerek birey, toplum ve insanlığın ortak iletişim referansı, dil düzlemi olur. Simgenin ortak bir dil referansına dönüşmesi, insanın yazıyı bulmadan önce simgeyi bulmasındandır.

Simge, insanın ruhsal dünyasının işarete dönüşmüş hali *"bilinçdışı bir fikrin, çatışmanın ve arzunun mecazi temsildir."* (Anthony, 1999: 108) ve insan yaşamının her yanına sinmiş bir işaretler bütünüdür. İnsan kendi "ben bilinci"ni kavradıkça dünyanın insanı kuşatan yanından kurtulmak arzusuyla nesne ve varlıkları kendi ruhsal dünyasına ve tarihsel deneyimlerine göre anlamlandırır. Bu özünde bir başkaldırı ve özgürlük arzusudur. Bu açıdan simge, dünyanın insanı sıradanlaştıran yapısına bir başkaldırı ve kavrama yetisinin ilk uyarılma halidir.

Bir uyarma ve uyarılma hali olarak simge; bir anlam yansıtıcı, gösterirken kendini gizleyen, düş(ün)sel manada etkili olan, temsil ettiği soyut ve aşkın olanı imleyen, tanıma ve anlaşma işlevi olan bir anlam üreticidir.

Sanat ve edebiyatta ise simge, bir yaratım sürecidir. Zira sanatçı kendi ruhunun iz düşümünü, simgenin ortak dili ve anlam ağıyla eserlerine aktarır. *“Sanat çabası her şeyden önce simge yaratma çabasıdır; sanat simgeyle başlar sanatın kökeninde simge vardır. Sanat yapıcı kendinden nice simge barındırır. Her yapıt bir simge değil bir simgeler bütünüdür.”* (Timuçin, 2003: 193). Sanatın her şeyden önce bir simge yaratma işi olması, insanın sürekli olarak kutsalla ilişkisi içinde olmasındandır. Sanatçının kendi bilinçaltı ve bilinçdışı dünyasındaki mitik öyküleri, gizli ve örtük olarak metinleştirmesi, *“gerçeğin diğer tüm bilgi araçlarına medya okuyan yanlarını açığa çıkardığı gibi”* (Eliade, 1992: XIX) aynı zamanda gerçeğin bize kapalı olan anlam düzeylerini görünür kılar. Bir anlam üretici ve taşıyıcı olarak simge, *“düz bir çizgide ilerleyerek”* (Durmuş, 2011: 747) sanatta özel bir anlatım ve gösterme gücü sağlar. Bu düz çizgide simgeler evrensel bir dildir ve insanların ortak dili olarak mevcuttur.

Sanatın simgesel mitik dili insanı kendi tarihselliğinin dışına çıkardığı gibi insanın mevcut yaşamını yeniden anlamlandırarak aşkın bir hale getirir. Zaman ve mekânın içinde kendi gerçekliğinin kuşatıcı evreninden kurtulmak isteyen sanatçı, yaratıcı muhayyilesiyle ‘kendi ben’in sınırlarını keşfeder. Bu keşif kimi zaman bilinçaltının mitik arketiplerine dönüştüğü gibi kimi zaman kişisel ve kolektif bilinçdışının arketipine dönüşür. Her dönüşüm sanatın dünyasında simgenin kendi dil ve anlam evreniyle yer bulur.

Yahya Kemal’in şiirlerinde de sıklıkla kurulan bu anlam ağı, şairin hayata karşı takındığı tavrın nesne ve işaretleri aktarılmış bir imi olarak yansır. Yahya Kemal’in şiirlerinde simge kurgusu ve görüntü düzeyleri, bireysel-kişisel simgeler, geleneksel simgeler ve evrensel simgeler olmak üzere üçe ayrılır.

Kişisel-Bireysel Simgeler

Bireysel-kişisel simgeler, sanatçının bireysel hayatıyla ilintili simgelerdir. İnsanın/sanatçının -bilinçsel-sosyal-kültürel dünyası- karakteri, yaşam algısı, hayata katkısı ve hayattan beklentileri, kişisel simgeleri oluşturur. Bireysel simgeler, sanatçı ya da konu aldığı bireyin, bilinçaltı ve bilinçdışı yanlarının *“ideal bir gerçekliğe dönüşerek”* nesne ve varlılara aktarılmasıdır. Sanatçının kendi karanlık, gizil duygularını bizzat kendisinin anlama ve anlatma girişimi sonucu ortaya çıkan kişisel simgeler, sanatçının ruhunun nesneye- fenomenlere sinmiş halidir ve benliğinin dışı yansıyan yüzüdür. (Erich, 1995: 30).

Sanatçının kişisel yaşantısının metne yansıyan yüzü olan bireysel simgeler, sanatçının ruhsal dünyasında anlam bulan, onun gizli dünyasıyla dış dünyanın bir anlık bütünleştiği bir anlam evrenine sahiptir. Bu evren kimi zaman mantıksız ve tutarsız olabilir. Çünkü kişisel simgeler, daha çok başkalarının anlayacağı bir imden ziyade sanatçının kendisinin anlayacağı ruhsal ve gizil bir anlam değeri taşır. Kişisel simgeleri çözümlmek için bizzat şairin ya da sanatçının ruhsal, sosyo-kültürel yaşamını bilmek, o simgeye verilen gizil anlamı çözmekte çok yararlıdır. *“Şiir özelliği taşımayan metinlerde anlam açıkken, şiirde üstü kapalı bir anlatım vardır”* (Kırmızı, 2007:

18). Örneğin Ahmet Haşim'in şiirlerinde ateş kişisel anlamda geçmişi ve çocukluğu simgelerken evrensel anlamda erilliği ve iktidarı simgeler.

Yahya Kemal'in şiirlerinde ise bireysel simgeler onun kendi iç huzuru ve kendi kendisiyle hesaplaştığı noktada ortaya çıkar. Şairin kendi "beni" ve "öteki beni"nin iz düşümünde oluşturduğu benliğinin bilinci olan şiirlerde kişisel simgelerin varlığını ve anlam tabakasını güçlendirir. Yahya Kemal'in kendi benliğini inşa etmeye çalıştığı şiirlerde kişisel simgeler simgesel bir düşünme ve dönüşüme uğrar. Bu bireysel oluşum ve keşifler sürecinde şair kendi şahsi simge ağını oluşturur. Yahya Kemal'in şiirlerinde "ufuk, ruh, kurşun, mehtap, cânan, sis, gemi, Üsküp, Kandilli, köpek, Üsküdar, ölüm, kıyı, yelken, mabed, mehtap, firuze, çini, çöl, rüya, ışık, kuyu, erguvan, ışık, perde, saat" simgeleri şairin kişisel simge kurgusunun görüntü düzeyleridir. Yahya Kemal bu simgeler üzerinden kendi kişisel simge kurgusunu ve şahsî mitini yaratır. Zira şiir, dilin şahsileşerek yeni bir anlam evreni kurmasıdır. Yahya Kemal'in şiirlerde oluşturduğu bu simgesel anlam ve gösterge ağı, onun şiir evreninde oluşturduğu ritmik ve ahenkli anlam düzlemine göre yeni bir gösterge ve gösteren bütünlüğü oluşturur.

Şairin şiirlerinde "ufuk" simgesi, yeni başlangıç ve oluşların anlamına gelir. Yahya Kemal'in şiirlerinde "ufuk" kavramı elli dört defa geçer. Ufuk birincil anlamda düz bir arazide yahut denizde, gökle yerin birleşir gibi görüldüğü yerdir. Yahya Kemal'in şiirlerinde "ufuk" sözcüğü bu birincil anlamından sıyrılarak şairin bilinçaltı dünyasının simgesel dili olur ve "deniz, sonsuzluk, engin, rüya, hayal ve hatta hürriyet" (Ayvazoğlu, 2008: 514) kavramlarıyla birlikte düşünülmesi gereken anahtar bir simgeye dönüşür. Şairin "Ufuklar, Uçuş, Deniz Türküsü, Vuslat, İstanbul Ufkundaydı, İstanbul'un O Yerleri, Derin Beste, Bendriye Mırsalar, O Rüzgâr, Maltepe, Süleymaniye'de Bayram Sabahı, Mevsimler, Rindlerin Hayatı, Sessiz Gemi, Sonbahar, Açık Deniz, Eski Musîki" gibi şiirlerinde "ufuk" simgesini, kendi bireysel simge dünyasına göre anlamlandırır. Yahya Kemal "Ufuklar" adlı şiirinde;

*"Ruh ufuksuz yaşamaz
Dağlar ufkunda mehâbet,
Ova ufkunda huzûr,
Deniz ufkunda tesellî duyulur.
Yalnız onlarda bulur rûh ezeli lezzetini.
Bu ufuklar avutur rûhu saatlerce, fakat
Bir zaman sonra derinden duyulur yalnızlık.
Rih arar kendine bir rûh ufku."* (Ufuklar, s. 277)

Şiirde "ufuk" simgesi, ruhun sonsuzluk açılımını besler. Şairin ruhsal kırılmalarının yegane açılımı olan "ufuk", şairin ruhuna huzur veren ütöpik bir mekan, zaman bileşkesidir. Nitekim insan kendi ruhunun bir açılımı ve en önemli simgesidir. Şairin ruhunun açılımı da bütün şiirlerinde ona huzur veren onun dünyaya kök salmasını sağlayan "ufuk" simgesidir. Ovanın, dağın ve denizin üzerine sonsuzluk, özgürlük ve kendi olma koşuluyla konumlanan "ufuk" şairin şiirlerinde ruhun kendini bulduğu geniş ve besleyici bir an ve mekandır. Şair, şiirin ilerleyen kısmında:

"Ne ufuklar! Ne güzel rûh imiş onlar! Yâ Rab!...

Ne kadar engin ufuklardı bana;...

Dar hayâtımda ya dost ufku, ya canân ufku" (Ufuklar, s. 277)

diyerek "ufuk" simgesinin açılımını "güzellik, dost, cânan" ibareleriyle bütünleştirir. Bu bakımdan "ufuk" bütün sevilenlerin mekânı ve kimliğini sembolize eder. Yahya Kemal şiirlerinde ufuk simgesiyle "tabiat ve sonsuzluk duygusunu da işler." (Özbalcı, 2006: 68) ve ruhunun sonsuzluk açılımına ulaşır. Şair "İstanbul Ufkundaydı" şiirinde;

"Gurbetten, uzun yolculuk etmiş, dönüyordum.

İstanbul ufkundaydı...

Doğrulduğumuz ufka giderken...

Sevdalı yüzüşlerle, yunuslar

Yol gösteriyordu." (İstanbul Ufkundaydı, s. 247)

"ufuk" simgesini İstanbul'un sonsuzluğa açılan bir kapısı olarak görür. İstanbul'un yeniden doğuşunu simgeleyen ışıklarıyla güzelliğini ortaya sunması, mekânın insanla bütünleşmesini gösterir. Genel anlamıyla şair şiirlerinde "ufuk simgesi" onun kişisel dünyasının zaman ve mekândaki simgesel bir yüzü ve dönüşümüdür.

Yahya Kemal'in şiirde "ruh" kavramı da bireysel bir simgeye dönüşür. Ruh sözcüğü "sınır ve işlevsel bir komplekstir" (Jocobi, 2002: 19) olmasının yanında "içsel kişilik" olarak da adlandırılır, Şairin şiirlerinde "ruh" kavramı; sonsuzluk, özgürlük, benlik ve kökenselliği kişisel boyuttaki simgesidir. Yahya Kemal'in şiirlerinde "ruh" kelimesi kırk sekiz; kelimenin çoğulu olan "ervâh" ise sekiz defa kullanılmıştır. Bu açıdan "ruh" sözcüğü Yahya Kemal'in şiirlerinde kendi bireysel dünyasını açan bir simgedir. Şairin kişisel dünyasının içsel kişilik açılımı olan "ruh" simgesi, ölüm, yolculuk, özgürlük, dönüş, ayrılık ve özlem anlamlarına gelecek şekilde şiirlerinde ele aldığı gibi; maddenin zıddı, bedenden bağımsız varlık, benlik, nefis gibi anlamlarda kullanır. Şairin şiirleri "ruh" içsel kişiliğin simgesi olmasının yanında evrensel göndermeli bir içeriğe de sahiptir. Bu açıdan şairin şiirlerinde "ruh" simgesi ana bir değer olarak karşımıza çıkar. Şairin şiirlerinde bireysel simgeye dönüştürdüğü "ruh" kavramı simgesel olarak; "Düşünce, Süleymaniye'de Bayram Sabahı, Sefer, Ufuklar, Açık Deniz, Ricât, O Rüzgâr, Uçuç" gibi şiirlerinde de karşımıza çıkar. Şairin şiirlerinde "ruh" simgesi, devamlılığı, sürekliliği, sonsuzluğu, ebedi oluşu, dirilişi ve ölümsüzlüğü imler.

"Yalnız duyan yaşar" sözü, derler ki doğrudur

"Yalnız duyan çeker" derim, o en doğru söz budur.

Gördüm ve anladım yaşamak mâcerasını,

Bâkiyse rûh eğer dilemezdim bekasını.

Hülyâsı kanayınca hayatın ne zevki var? (Düşünce, s. 281)

Uçmakta, konmadan, kıyasız bir denizde ruh;

Benzer mi böyle bir kuşa Tûfan için Nûh?" (Uçuş, s. 281)

"Aldanma ki sen bir susamış rûh, o bir aç;

Sen bir susamış rûh, o bütün bir ten ve biraz saç.

Ummâna çıkar burada bugün beklediğim yol,

At kalbini girdâba, açıl engine rûh ol!" (Deniz, s. 323)

ifadelerinden anlaşılacağı üzere "ruh", deniz, yelken, zaman ve benlik açılımı olarak simgeleştirilerek şairin şahsî simge evrenine dönüşür. Bu açıdan "ruh" kavramı şairin "iç benlik" dünyasına göre gerçek anlamının dışında ona aynı zamanda kutsala göndermelerde bulunarak simgesel anlamda yeni ve özgün bir boyut kazanır. Şairin şiirlerinde "yelken, gemi, liman, kıyı, rıhtım ve akşam" da bireysel anlamda kişisel bir simgelerdir. "Sessiz Gemi" şiirinde şair;

"Artık demir almak günü gelmişse zamandan,

Mechûle giden bir gemi kalkar bu limandan.

Hiç yolcusu yokmuş gibi sessizce alır yol;

Sallanmaz o kalkışta ne mendil ne debir kol.

Rıhtımda kalanlar bu seyâhatten elemli,

Günlerce siyâh ufka bakar gözleri nemli." (Sessiz Gemi, s 269)

diyerek "gemi" insan hayatı, bedeni ve cenaze tabutuna benzeterek kişisel bir simge yaratır. Bu benzetim, şairin bu şiiriyle imgesel dönüşüme doğru evrilir. Bu açıdan bireysel simgeler imgeye en yakın simge türüdür. Şiirde gemi, hayatın insanı yutan ya da zamanın insanı çepeçevre saran tek düzeliğine bir göndermede bulunur. Yol ve yolcu simgeleriyle anlamı kuvvetlendirilen gemi; dünya, insan bedeni, tabut, kuşatılmışlık, mecburiyet ikilemine dönüştürerek ayrılığın kişisel boyutlu simgesi olur. Şairin şiirlerinde "gemi" simgesi, "bilincin öznesi" hayatın taşıyıcı simgesidir. Gidilen yerin meçhul oluşu gemi simgesiyle anlamlandırılan yolculuğun çaresizliğinin ortaya koyar. Bu açıdan rıhtım, yelken, kıyı ve akşam şairin şiirlerinde kopuş, ölüm, ayrılış, yalnızlık ve meçhulü simgeler. Yahya Kemal'in şiirlerinde kişisel simgeler, şairin kişisel bilinçaltı ve kişisel bilinçdışını simgeler.

Yahya Kemal'in Şiirlerinde Geleneksel Simgeler

İnsan, varlığında oluş (being) ve oluşumları olanaklı kılmak için sanatın soylu dünyasına sığınır. Sanatın insanı açığa çıkaran evreninde insan temel fenomenlerle kendi varlık şartlarını görünür kılar. Bu özünde duygular dünyasının mimetik dünyada kendine bir kimlik bulmasıdır. Yahya Kemal'in şiirlerinde geleneksel fenomenlerin duygu dünyasının sezgi ve etkisiyle geleneksel bir farkındalıklar bütününe dönüşmesi, şair kendi oluş ve

oluşumunu en üst düzeyle anlamlı hale getirir. Şairin şiirlerinde geleneksel simgeler tarih, köken, kolektif bilinçaltı ve bilinçdışı kavram ve kavrayışlarını ortaya koyacak şekilde biçimlenir. Bu biçimleniş geleneksel simge/sembollerinin işlevselliğini kavramakla şiire derin bir anlam evrenini kazandırır. Nitekim şiir kolektif ruhun estetik anlamda dile dönüşmesi, dönüşürken kendi, duygu, sezgi ve düşünme biçimini fenomenler aracılığıyla ebedî düzleme taşımasıdır.

Geleneksel simgeleri tarihsel ve kendilik sürecinin oluşunu gündelik hayatta sıklıkla kullanırız. Bu tür sembolleri yalnızca kelimelerle sınırlı tutamayız. Hayatımızın içinde kendi anlamsal derinlikleri oluşturan geleneksel simgeler, toplumların hafızası gibidir. Nesne ve varlığa kendi anlamı ve fonksiyonu dışında yüklenen anlam ait olduğu ya da üretildiği toplumun kolektif anlamda dünya algısıyla alakalıdır. Erich Fromm Geleneksel sembollere verilecek en yaygın örnek kelimelerdir. Ama geleneksel simgeleri, yalnızca kelimelerle sınırlı tutamayız. *“Bazen resimler de geleneksel sembollere bir örnek olabilir. Örneğin bayrakların, renkleri ve sembolize ettikleri o ülkeyle yakından uzaktan hiçbir ilgileri yoktur. Fakat buna rağmen onlarda birer semboldür ve bayraklar, ülkelerin en güzel tanıtım aracı olarak kabul edilmişlerdir.”* (Fromm, 1995: 31) Görüldüğü üzere geleneksel semboller sembol olan varlıkla kazandığı anlam arasında göstergesel bir benzerlikten ziyade toplumun simgeleşen nesne ve varlığa verdiği anlam simgenin türünü belirler. Bu açıdan geleneksel sembollerin anlamları herkes için aynı ve ortak olduğu gibi kişiye ve belirli toplumlara özgüdür. (Fromm, 1995: 38).

Yahya Kemal'in de edebî düzleme taşıdığı önemli simgelerin biri de geleneksel simgeler düzlemidir. Şairin şiirlerinde kullandığı en yaygın ve tanınmış geleneksel semboldür. Yahya Kemal'in şiirlerinde geleneksel simgeler toplumsal bir oluşa kabul ve oluşumların nesne ve varlıklarda kimlik bulması sonucu olur. Yahya Kemal'in şiirlerde; *“ayna, anne, kar, gül, rüzgar, bahçe, yol, ev, mezarlık, selvi, camii, yıldız, ateş, deniz, kan, gece, sonbahar, ay, kalp, dağ, deniz, gökyüzü,”* vb. gibi kelimeler geleneksel boyutlu sembollere dönüşerek yeniden biçimlendirilir. Şairin *“geçici bir ifade etme rahatlığıyla gelenekselin kuruluş anlamına sığınması”* (Korkmaz, 2004: 267) onun şiirlerinde toplumsal bir oluş ve oluşumları geleneksel simgenin ortak dilinde dinamik kılar. Şairin şiirlerinde “deniz simgesi” geleneksel bir kullanımla simgesel bir boyut kazanır. Tanpınar, Yahya Kemal'in Türk edebiyatında *“biricik deniz şairi” olduğu başka hiçbir şairin bu “bin başlı ejder”i onun kadar anlayamadığını söyler.* (Ayvazoğlu, 2008: 123). Yahya Kemal'in şiirlerinde “deniz” kelimesi 36, derya 3, umman ise 3 defa geçer.

Sanatçının şiirlerinde “deniz” simgesi, kolektif bilincin toplumsal noktasıdır. “Deniz Türküsü, Açık Deniz, Deniz, Gece, Eylül, Sonu, Ses ve Maltepe” adlı şiirlerde sonsuzluk, yolculuk, ruh ve musikî gibi anlamlarıyla karşımıza çıkar.

“Mademki deniz ruhuna sır verdi sesinden,

Gel kurtul o dar varlığının hendesesinden!

Son zevkin eğer aşk ise ummana karış tat!

Boynunda o cânan dediğine lâşeyi silk at!” (Deniz, s.323)

Şair “deniz” adlı şiirinde “deniz” simgesinin kullanarak geleneksel anlamda deniz ile insan ruhu arasında bir uyum ve anlam ağı oluşturur. Zira geleneksel anlamda deniz, insan ruhunu dinlendiren bir fenomendir. Toplumca denizin insanın ruhunu dinlendirdiğini kabul ettiğimiz için deniz, sadece bir su yığını değil aynı zamanda ruh sağaltıcı bir değerdir. Deniz taşıyıcı ve dönüştürücü olmasının yanında anne ve özgürlük açılımıyla bizi kendine davet eder. Bu açıdan “deniz annedir” (Bachlard, 2006: 1351) bizi kendi içtenliğine davet eder. Yahya Kemal’in şiirlerinde de deniz sonsuzluk, özgürlük ve içtenliği simgesine dönüştürerek insan ruhunu dünyanın sınırlarını aktarır. “Zaten deniz ve ufuk, tıpkı hayâl ve rüya gibi, onun şiirlerinde en çok kullandığı kelimelerdir. Denizdeki sonsuzluk ve uçultu çalkantıdan çok hoşlanan şairin, ruhündeki sınırsızlık ve sonsuzluk arzusunun denize açılarak tatmin etmek ister.” (Özbalcı, 2006: 68) Yahya Kemal’in şiirlerinde deniz, hayatın insanı kuşatan, insanın kendin gerçekleştirilmesine izin vermeyen yönünden uzaklaşmayı sağladığı için olumlu bir simgesel değerdir. Şair, “Deniz” şiirde denizin insana hayatın sırrını verdiğini ve bu sır sayesinde hayatın korku, acı, üzüntü ve kuşatılmasından kurtulduğunu vurgular. Zira insan “o dar varlığının hendesesinden” ancak ölümle kurtulur. Şair “deniz” simgesiyle insanın her şeyi açacağını ve sonsuzluğa ulaşacağını vurgular.

“Halâ dilimdedir tuzu engin denizlerin!

“Garbın ucunda, son kıydan en gürültülü,

Bir med zamanı, gökyüzü kurşunla örtülü,

Gördüm deniz dedikleri bin başlı ejder” (Açık Deniz, s.185)

Şair, denizi bu şiirde bir bin başlı ejdere benzetir. Denizin geleneksel anlamda hayatın kendisi olduğu inancı, insanın hayatta yaşadığı gelgitleri göstermesi açısından önemlidir. Deniz, nasıl coştığında dalgaları insanın üzerine hücum ediyorsa insanın hayatta iken yaşadığı olaylar tıpkı bir ejderha gibi insanın üzerine saldırır. Bu açıdan deniz, “Deniz, bir simge olarak bu dizelerde şairin ve yeryüzünün ruhuyla bütünleşir ve/ya ruh ufkunu oluşturur.” (Özcan, 2005: 111). Yahya Kemal şiirlerinde deniz simgesi insana meydan okuyan hayatı sembolize etmesinin yanında masallara has bir söyleyiş ve benzetişle de kullanılır. (Özbalcı, 2006: 62). Bu söyleyiş biçimiyle şair tıpkı masallarda yer alan kahramanların deniz ejderhalarını yenip kendi soylu yolculuklarını tamamlaması gibi, şiirde insanın hayatla mücadelesini kazanacağını ifade eder. Ayrıca denizin med zamanında kabarması ve etrafını dalgalarla köpükler saçması, Türklerin sonsuzluk arzusu için verdiği mücadeleleri destansı bir şekilde imlemesi açısından da önemlidir.

Şairin şiirlerinde kullandığı “gül” de geleneksel bir simgedir. Yahya Kemal “Eski edebiyatını, sade dille ve yepyeni bir ruhla canlandırır, şekil ve aheng” (Yaşar, 2007: 48) muhteva unsurlarını kullanmayı ihmal etmez. “Gül”, Klasik Türk şiirinde Hz. Muhammed, diğer din ve devlet adamlarını; sevgilinin yanağı, yüzü ve dudağı gibi uzuvları; cennet, mutluluk, sevgi, ayna, taç, lal gibi unsurlarla ilişkilendirilir. İlişkilendirdiği şahıslar arasında sevgili ve güzellik; uzuvlar arasında ise yüz, yanak ve dudak soyut ve manevi kavramlar arasında olumlu bir çağrışım değeri ifade eder. “Gül” her iklimde yetişir ancak gülün kendine en güzel anlam evreni oluşturduğu edebî alan klasik Türk şiiridir. “Dini ve tasavvufî anlamlandırmalar gülün anlam dünyasının bir diğer yönünü

oluşturur.” (Uludağ, 2002: 149) Gül, bazen Allah'ın güzelliğinin bazen de Hz. Muhammed'in simgesidir. Taç yaprakları ve dikeniyile ilahî cemâlî ve celâlî yansıtır. Gül bahçesi ise simgesel anlamda yeni doğuş ve ortaya çıkışların besleyici mekânı “mutlak olarak kalbin fethi ve açılışını” (Cebelioğlu, 2005: 235) simgeler. Kişiler düzleminde yansıması olarak simgelediği kişi, temiz yürekli, sadık ve yapıcı bir özelliğe sahip olduğu gibi yüz güzelliği ile de yüceltilir.

“Rûy u lebe etmeyip tenezzül

Açsın çemenî görülmedik gül” (Nur Doğan,2008: 277)

Şeyh Galip'in Hüsn ü Aşk' adlı eserinden aldığımız bu beyitte gül simgesi içinde bulunan meclisin gül gibi güzel ve insanın ruhunu dinlendirdiği ifade etmektedir. Şiirde geleneksel anlamda meclis gül bahçesini simgeler. Fuzûlî

“Kemâl-i terbiyeti nevk-i hâre vermiş reng

Latif edip lakabın eylemiş gül-i rana” (Akyüz, 1990: 17)

diyerek geleneksel anlamda gül ve gül bahçesi simgesinin ilkbaharda Allah'ın sanat eserlerinin sergilendiği bir sergi ve Allah'ın varlığının kanıtıdır. Gül geleneksel sembolizm açısından Allah'ın hikmetini yansıtır ve yaratılışının sırrını açıklar. Bu bağlamda gül simgesi Klasik Türk şiirinde geleneksel bir simgedir. Yahya Kemal'de şiirlerinde bu geleneksel simgeyi birçok şiirinde ele alarak gülün anlam dünyasını genişletmiştir. Yahya Kemal'in şiirlerinde gül simgesi, gülün geleneksel anlamını çağın değişim ve dönüşümlerine uygun bir şekilde geliştirdi. Şairin 'Rindlerin Ölümü' adlı şiirinde:

“Hafızın kabri olan bahçede bir gül varmış;

Yeniden her gün açarmış kanayan rengiyle

Gece bülbül çağırın vakte kadar ağlarmış

Eski Şirazî hayal ettiren ahengiyle” (Rindlerin Ölümü, s. 275)

Yahya Kemal, gül simgesiyle hafızın kabrinde yeniden doğuş ve güzellikleri açıklar. Klasik anlamda gül-bülbül aşkı, şiirin ana temasını oluşturur. “Gül”, kabirde açan bir çiçekten ziyade sevgiyi, aşkı, temizliği ve her şeye rağmen yeniden oluşları simgeler. Zira Hafız Şirazî büyük İslam şairidir. Şiraz'da doğar. Küçük yaşta Kuran'ı Kerim okumayı öğrenir. Aynı zamanda çok güzel şiirler yazan ve yazdığı şiirleri gazel türünde veren Şirazî, dervişane, âşıkane ve tasavvufî içerikli şiirleriyle geleneksel şiirin en önemli temsilcisidir.

Yahya Kemal, şiirde gülün geleneksel anlamlarını kullanmasının yanında gülün simgesel fonksiyonunu değiştirmeye yönelik atılımlarda da bulunur. Nitekim klasik şiirde; şekliyle çoğunlukla aşığı baştan çıkararak sonra da ona yüzünü göstermeyen fettan sevgili iken bu şiirde gül Hafız'ın ölümüne ağlayan, kanlı gözyaşı dökken bir sevgili kimliğine bürünür. “Gül'ün simgesel anlamında genişleme olsa üstlendiği görev klasik Türk şiirinde olduğu gibi sevgilidir. Bu açıdan “gül simgesi” Yahya Kemal'in şiirlerinde gönül bahçesini süsleyen en güzel olandır. Şairin 'Endülüs'te Raks' adlı şiirinde;

"Zil, şal ve gül. Bu bahçede raksın bütün hızı..."

Şevk akşamında Endülüs üç defa kırmızı..." (Endülüste Raks, s. 353)

diplomat olarak bulunduğu İspanya'nın kültürü ve değerlerini ele alır. Şiirde müzik eşliğinde bir bahçede yapılan dans, gülün insanı kendine hayran bırakan ateşiyle alevlenir. Şiirde gül, kadını yani sevgiliyi ifade eder. Gülün yani kadının zil ve şal eşliğinde tıpkı gül gibi sallanıp dans etmesi aşkın rengi olan gül metaforuyla ortaya konur.

Şairin şiirde "ayna" da geleneksel bir simgedir. *"Ayna insana kendini karşılaştırma ve sorgulama fırsatı tanıyan bir karşı görünüm objesidir. Suyu birlikte kullanıldığında akıp giden zamanı ve onun yıpratıcılığına duyulan içsel tepkinin narsis eğilimlerini imler."* (Korkmaz, 2004: 267) Yahya Kemal'in şiirlerinde ayna; insanın suya yansıyan ruhunun nesneleşmiş simgesidir. Bu açıdan şair şiirlerinde *"fazla uygarlaşmış, fazla kullanışlı, fazla geometrik nesne; kendiliklerinden düşsel zamana uyum gösteremeyecek kadar fazla belirgin düş aracıdır."* (Bachelard, 2006: 31) olan ayna, Yahya Kemal'in şiirlerinde suyun yansıtıcı gücüyle yeniden anlam kazanır. 'İstinye' şiirinde

"Durgunlaşıp bir ayna kadar parıldayan su da,

Dünya güzel göründü resimleşmiş uykuda." (İstinye, s. 233)

Şair göre su ile ayna arasında anlam ağı, aynanın gümüşten bir suya benzemesi ve içine doğan kimlik ve yüzleri kendi gerçeği ile yüz yüze getirmesinden kaynaklanır. Ayna simgesel anlamda, şiirsel düşlerin ve arzuların simgesidir. Yahya Kemal'in şiirlerinde geleneksel simgeler görüldüğü üzere ait olduğu veya mensubu olduğu toplumun benlik ve hayat koşullarına göre anlam kazanır. Şairin şiirleri her daim geleneksel yapılardan beslenerek modern ve çağdaş olanı açılar.

Yahya Kemal'in Şiirlerinde Evrensel Simgeler

Evrensel simgeler, kolektif bilinçaltı ve kolektif bilinçdışının atılımlarıyla ortaya çıkan ve bütün insanlığın simge ağında ortak bir anlam arketipi oluşturan simgeler bütünüdür. Evrensel simgeler, *"aşkın bir fonksiyona sahip olduklarından dolayı"* (Anthony, 1999: 109) sembolize ettiği nesne ve varlıkla belirli bir ilişki içinde ortak hafızaya dönüşerek insanlığın soylu hayat yolculuğunu açılar. Toplumlar ve milletler arasında köprüler kuran evrensel simgeler, kolektif anlamda sezgi yoluyla ortaya çıkar, bilinçaltı ve bilinçdışı birleştirici bağlardır. İnsanlar ve toplumlar arasında geçişkenliğe sahip olan evrensel semboller, geçmişin mitik öyküleri ve bilgilerini içinde taşıyarak insanlık arasında bir denge oluşturur.

Jung, ortak bilinçdışını oluşturan öğelere arketip adını verir. Ona göre insanın kökensel oluş ve oluşumları bilinçdışı tarafından çepeçevre kuşatılmıştır. (Jung, 2001: 43) Arketipsel semboller, insanlığın binlerce yıl önce soydan gelen deneyim ve tasarılarının şuuraltındaki kayıtlı şifreler ve süreklilik gerektiren sonsuz çeşitlenmeyi de içinde barındırır. (Gökeri 1979: 13) İnsan ruhundan önceden şekillenerek düzenlenmiş olan bu ilk örnekler, kolektif şuur gibi yarı evrensel, doğuştan miras yoluyla gelmiş psikik yapılardır. Bu açıdan evrensel simgeler, arketipin hem ürünü hem de ifadesidir.

Evrensel semboller, sembolize eden ile sembolize edilen arasından doğrudan, ortak, sürekli ve rastlantısal olmayan ilişkiyi ele alan tek simge türüdür. Evrensel semboller, insan ruhu, bedenî duygusu ve ortak hayat kavrayışı ve oluşumu ile ilgilidir. Bu tür semboller bütün insanlığın ortak mirasıdır, belirli bir topluluk, millet ve grup için sınırlandırılmaz. (Fromm, 1995: 38). Bu açıdan evrensel semboller, insanlığın geliştirdiği ortak bir dil ve anlam bütünlüğüdür. Sanatçılarda evrensel sembole ulaşmak için insanlığın bu ortak dil hafızasından beslenerek kendi duygularını, yaratıcı güçleri ve cesaretleri ortak dilin imkânlarıyla insanlığa sunar. Yahya Kemal'in şiirlerinde evrensel semboller, ortak dilin şiirde kendini bulmasına imkân tanır. Modern şairler arasında evrensel sembollerin dilini şiirle bütünleştiren şair, sadece kendi milletinin değil bütün insanlığın mitik öyküsünü simgenin evrensel açılan ruhaniliğini ortaya koyar. Yahya Kemal'in şiirlerinde "ateş, toprak, su, ayna, ruh, güneş, ağaç, yol, rüya, ejderha, saat, anne, mağara, gölge, kuyu, gökyüzü" gibi semboller evrensel semboller. Örneğin Yahya Kemal "Sonbahar" adlı şiirinde evrensel doğuş miti olan toprak arketipine göndermede bulunur.

"Yaprak nasıl düşerse akıp giden suya

Rûh öyle yolların uyanılmaz bir uykuda

Duyulmaz bu anda taş gibi kalbinde bir sızı

Fark etmez anne toprak ölüm maceramızı." (Sonbahar, s. 265)

"Toprak" simgesi şairin şiirde dişil bir öge olarak anne arketipiyle yan yana kullanır. Şair bu evrensel iki simgeyle şiirde anne ve toprak arketiplerini mitik öyküsünü yeniden hatırlatır. Zira anne arketipi bütün açılımlarıyla insanın sığındığı yegâne kucaktır. Anne simgesi bütün açılımlarıyla evrensel anlamda "toprak ana arketipine" bir göndermedir. Zira toprak ana, yani anne toprak "yüce ana arketipinin" simgesel düzlemdeki adıdır.

"Yüce ana arketipinin" simgesel seviye görüntüsü olan toprak, kurucu ve yok edici özelliğiyle şiirde evrensel bir değerdir. "Toprak, bir insan anası gibi kendine emek veren, işleyen evlatlarını özler. Onların toprağa düşüşünde kendi ölümünü duyumsar." (Korkmaz, 2008: 91) Şairin şiirinde ifade de ettiği "toprak ana" simgesi, evrensel anlamda dünyaya kök salmamızı sağladığı gibi canlı yaşamı "özenle planlayan biraz geleneksel ve olağan dışı" (Arroya, 2000: 131) bir unsur olarak karşımıza çıkar. Toprak ananın insanın ortak "macerasını fark etmemesi" durumu ironik bir durumdur. Zira toprak, "yer canlıdır çünkü üretkendir. Yerden çıkan her şey yaşam doludur ve yere dönen her şey yeniden yaşam bulduğu" (Eliade, 2003: 255) gibi aynı zamanda toprak hem canlıların hem de ölümlerin mekânıdır.

Yahya Kemal'in şiirlerinde su simgesi de evrensel bir simge görüntüsü düzeyindedir. İnsanlık verilerinin en eski bulgularında dahi su canlılığın kaynağı ve yaşamın en kutsal ögesidir. Bu nedenle Yunan düşünürü Thales "ilk neden sudur" diyerek suyun insan yaşamındaki önemini ortaya koyar. Dört arketip ya da dört unsurdan biri olan su, dişil bir öge olarak bütün toplumlarda doğurganlığı, canlılığı, bolluğu ve bereketi sembolize ettiği gibi bilinçaltı ve anne rahmini de semboller. Örneğin Sümerlerde su yaratılışın başlıca unsuru ve mitolojik başlangıç, Hint mitolojisinde Nârâyana'nın göbeğinden çıkan ağaca tutunarak yüzen su, Babil kozmogonisinde su kaosu ebedi okyanus Türk mitolojisinde, kozmos sudan türetilmiş başka bir deyişle yaratılışın başlangıç zirvesidir. Bu

bakımdan su yaratılışın temel noktası olduğundan mitolojik şuurda önemli bir konum üstlenir. “Su başlangıç maddesi olmasının yanında eskatolojik mitte dünyanın sonunu getiren bir unsurdur. “ (Bayat, Fuzuli, (2007: 248). Yahya Kemal'in şiirlerinde su simgesi, ezeli başlangıcın ana “meteria priması” konumundaki evrensel simgesidir.

“Hicretlerin bakiyesi hicranlı duygular

Mahzun hudutların ötesine akan sular

Gönlümde o hep zanla beraber çağladı

Bildim nedir ufkundaki sonsuzluğun tadı! “ (Açık Deniz, s. 185)

Yaratıcı söylemin en önemli simgesi olan su, şiirde akışkanlığı ile bütün duyguları içinde taşır. Şiirdeki çağlayan su ise serinliğin ve berraklığın simgesi olarak yeniden oluşları ve başlangıçları ifade eder. Şair hicranlı duygularını hudutları aşarak ötelere taşınması, suyun çağları ve duyguları kendi kimliğinde taşımasından kaynaklanır. Tıpkı bir anne rahmi gibi bütün duyguları içinde taşıyan su kutsal mekânların dışı açılan yüzüdür. Şair ‘Ziyaret’ adlı şiirde

“Eski mimara nasıl rahmet okunmaz burada?

Suyu cennetten akıtmış bu güzel manzarada” (Ziyaret, s.207)

Suyu, cennet kavramıyla birlikte kullanarak suyun evrensel anlamda kutsal bir element olduğunu vurgular. İnsan için cennet ne kadar kıymetli ise su da insan için o kadar değerli bir içtenlik değeridir. Suyun, cennetten akıtılması onun “uzam var olmadan önce mevcut olan her şeyi” (Illich, 2007: 28) olduğunu gösterir.

“Su çekilmiş gibi, rû’yâ odlu!..

Erdîler yolculuğun son demine;

Bir hayal alemi peyda oldu,

Göçtüler o hayal alemine.” (Mehlika Sultan, s. 309)

“Ba’zan gönül dalar suların musikisine

Bazen Yesârî hatların en nefisîne.” (Madrid’de Kahvehane, s. 367)

Yukarıdaki şiirlerde “su” simgesinin kullanımından da anlaşıldığı üzere su ve düş, su ve musiki arasında birbirini tamamlayan bir ilişki vardır. Şairler suların yüzeysel oyunlarını rüya ve düş oyunlarına benzeterek, suyun insanı baştan çıkarıcı özelliği vurgulanır. Suyun sesi en güzel musikidir. Suyun sesi dünyanın mitik ve evrensel öyküsünü barındırır.

Şairin şiirlerinde “ateş” simgesi de evrensel bir simgedir. Ateşin, eril bir öge olarak estetik, dölleme ve bilinçlenme sembolü olmasının yanında “yuvanın ve oradaki hayatın sürekliliğini simgeler.” (Çoruhlu, 2002: 51) Evrenin oluşumunda ana unsurlarından biri olarak görülen “ateş”, pek çok kültürde kutsal öge, tanrısal bir varlık olarak kabul edilir. Bu açıdan “Ateş en ileri düzeyde canlı ögedir. Ateş, kişiye özgü duyguları içerir ve evrenselidir. O yüreğimizde yaşar. Gökyüzünde yaşar.” (Bachelard, 1998: 97)

Ateş, Yahya Kemal'in şiirlerinde yakıcı ve dönüştürücü özelliklerinin yanında değıştirme yönüyle ön plana çıkar.

“Som ateşten bu saraylarla bütün karşı yaka

Benzer üç bin sene evvelki mutantan şarka.

Mest olup içtiği altın şarabın zevkinden,

Nice yüzbin senedir şarkın ışık mîmâr

...

Bu ateşten yaratılmış yapılar fanîdir;

Kaybolur hepsi de bir anda kararmakta batı” (Hayal Şehir, s. 205)

Şair şiirde “som ateş” kavramını kullanarak ateşin zenginlik gösteriş ve gücün sembolü olduğunu vurgular. Zira ateş evrensel anlamda erillik ve iktidarın simgesidir. Yahya Kemal de şiirlerinde ateşin evrensel açılımında hareket ederek yaşam alanı olan mekânları bir ateşten mabede dönüştürür. Yine ileri beyitlerde “*Bu ateşten yaratılmış yapılar fanîdir;*” diyen şair, mimari ile ışığın birlikte nasıl bir dönüşüm geçirdiğini ortaya koyar. Nitekim ışık, ateşin bir parçasıdır ve değdiği her şeyi kendine dönüştürür. Şairin şiirlerinde ateşin bir türevi olan “alev” simgesi de sıklıkla kullanılır.

“Balkan şehirlerinde geçerken çocukluğum;

Her lâhza bir alev gibi hasreti duydum.”

(Açık Deniz, s. 185)

“Taşır çok yüklü dallar

Alevden portakallar.” (Çin Kâsesi, s. 349)

Alev, bizi hayata karşı uyanık tutan bir değerdir. Bachelard “*İnsan ateşin karşısında uyur. Kandilin alevi karşısında uyumaz.*” (Bachelard, 1999: 15) diyerek alevin insan bilincinde uyandırdığı değeri ele alır. Alev, şairin şiirinde çocukluktaki anıların farkına varılmasını ve anılardaki duyguların doya doya yaşamanı sağlar. Çocukluğa duyulan hasret alevin “*dikey boyutların sembolü*” (Guenon 2001: 87) olması nedeniyle şairin bilinç evrenine yükselir.

Genel olarak Yahya Kemal'in şiirlerinde evrensel simgeler, insanlığın ortak şuurunda anlam bulan ortak bir göstergeler dizgesidir. Bu dizge insanlığın ortak bilinci, tarihsel ve mitik öyküleri olarak işlenir ve bütün

insanlığın ortak dili haline gelir. Yahya Kemal'de insanlığın bu ortak simge dilini kullanarak evrensel anlamda dünyanın yaratılış mit ve metinlerine göndermede bulunur.

KAYNAKÇA

- Akyüz, Kenan (1990). *Fuzûlî Divanı*. Ankara: Akçağ Yay.
- Arroya, Stephan (2000). *Astroloji, Psikoloji ve Dört Element*. (Çev. Barış İlhan). İstanbul: İlhan Yay.
- Ayvazoğlu, Beşir (2008). *Yahya Kemal 'Eve Dönen Adam' Ansiklopedik Biyografisi*. İstanbul: Kapı Yay.
- Bachalard, Gaston (1999). *Bir Kandilin Alevi*. (Çev. Fahrettin Arslan). İstanbul: Yedi Gece Kitapları
- Bachelard, Gaston (1998). *Ateşin Tin Çözümlemesi*. (Çev. Nail Bezel). Ankara: Öteki Yay.
- Bachlard, Gaston (2006). *Su ve Düşler*. (Çev. Olcay Kural). İstanbul: Y.K.Y.
- Bayat, Fuzuli (2007). *Türk Mitolojik Sistemi C. 2*. İstanbul: Ötüken Yay.
- Cebelioğlu, Ethem (2005). *Tasavvuf Terimler ve Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Anka Yay.
- Çoruhlu, Yaşar (2002). *Türk Mitolojisinin Ana hatları*. İstanbul: Kabalcı Yay.
- Durmuş, Mithat (2011). "İmge-Sembol Kavramlarını Yorumlama". *Turkish Studies*. Volume 6/3 , s.745-762.
- Eliade, Mircea (1992). *İmgeler Simgeler*. (Çev. Mehmet Ali Kılıçbay). Ankara: Gece Yay.
- Eliade, Mircea (2003). *Dinler Tarihi*. (Çev. Lale Arslan). İstanbul: Kabalcı Yay.
- Erich, Fromm (1995). *Masallar Rüyalarda Mitoslar*. (Çev. Aydın Arıtan, Kaan Ökten). İstanbul: Arıtan Yay.
- Gökeri, A.İ. (1979). *Arketipe Dayanan Yeni Bir İnceleme Yönteminin Tanıtılarak İngiliz ve Türk Edebiyatında Romans ve Epik Niteliğinde Yapıtlara Uygulanması*. A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi) Ankara.
- Guenon, Rene (2001). *Yatay ve Dikey Boyutların Sembolizmi*. (Çev. Fevzi Topaçoğlu, İstanbul). İstanbul: İnsan Yay.
- İllich, İvan (2007). *H²O ve Unutmanın Suları*. (Çev. Lizi Behmoaras) İstanbul: Yeni İnsan Yay.
- Jocobi, Jolande (2002). *Jung Psikolojisi*. (Çev. Mehmet Anap). İstanbul: İlhan Yay.
- Jung, Carl. Gustav (2001). *İnsan Ruhuna Yöneliş*. (Çev., Engin Büyükinel). İstanbul: Say Yay.
- Kemal, Yahya (2009). *Yahya Kemal'in Bütün Şiirleri*. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti.
- Kırmızı, Bülent (2007). *Almanca'nın Yabancı Dil Olarak Öğretiminde Şiirin İşlevi*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Alman Dili Eğitimi, Eğitim Fakültesi, Yayımlanmış Doktora Tezi.
- Korkmaz, Ramazan (2004). *İkaros'un Yeni Yüzü*. Ankara: Akçağ Yay.,
- Korkmaz, Ramazan (2008), *Aytmatov Anlatılarında Ötekileşme Sorunu ve Dönüş İzlekleri*, İstanbul: Grafiker Yay.

Nur Doğan, Muhammed (2008). *Hüsn ü Aşk*. İstanbul: Yelkenli Yay.

Özbalcı, Yunus (2006). *Yahya Kemal'in Duygu Düşünce Dünyası*. Ankara: Akçağ Yay.,

Özcan, Tarık (2005). "*Sessizliğin Dili ve Simgenin Ruhaniliđi-Yahya Kemal ve Necip Fazıl Kısakürek'in Şiirleri Üzerine Bir Çözümleme*". Isparta: Arayışlar. S.14, s.109-114.

Timuçin, Afşar (2003). *Estetik*. İstanbul: Bulut Yay.

Uludağ, Süleyman (2002). *Tasavvuf Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Kabala Yay.

Yaşar, Selahaddin (2007). *Yahya Kemal -Hayatı-Sanatı-Eserleri*. İstanbul: Nesil Yay.

